

Czeski geolog — profesor Pavel Bosák nowym członkiem zagranicznym Polskiej Akademii Umiejętności

Podczas otwartego walnego zgromadzenia PAU, w sobotę 17 listopada 2007 r., prezes Akademii — prof. dr hab. Andrzej Białas — dokonał uroczystego aktu wręczenia dyplomów nowym członkom, wybranym na poprzednim walnym zgromadzeniu 23 czerwca 2007 r., których wybór został zatwierdzony przez prezydenta Rzeczypospolitej. Wśród wyróżnionych znalazł się jeden geolog. Dyplom członka zagranicznego IV Wydziału Przyrodniczego PAU odebrał prof. Pavel Bosák, wieloletni dyrektor Instytutu Geologii Czeskiej Akademii Nauk w Pradze. Sylwetkę prof. P. Bosáka przedstawił zebrany sekretarz Wydziału Przyrodniczego prof. Andrzej Zuber. Z tej okazji, na zaproszenie PAU, do Krakowa przybył na parę dni prof. P. Bosák wraz z małżonką (również geologiem), gdzie podziwiali odnowione zabytki miasta i uzgadniali plany dalszej współpracy z polskimi kolegami. Sadzę, że czytelnikom *Przeglądu Geologicznego* należy się bliższa informacja o tym czeskim geologu, którego szacowna Akademia zechciała widzieć w swym gronie.

Prof. Pavel Bosák urodził się w r. 1951 w Pradze, gdzie też ukończył studia geologiczne (1969–1974) na Uniwersytecie Karola (UK), uzyskując dyplom geologa, odpowiadający naszemu magisterium, na podstawie pracy *Przebieg późnojurajskiej sedimentacji na zachodnim skraju Krasu Morawskiego*, wykonanej pod kierunkiem prof. dr. J. Petráńka. Bezpośrednio po studiach został przyjęty na aspiranturę (1974–1978) i miał nadzieję na szybkie uzyskanie stopnia kandydata nauk (CSc.). Podczas tych studiów w roku 1976 uzyskał tzw. mały doktorat (*Rerum Naturalis Doctor — RNDr.* — odpowiadający naszemu doktoratowi sprzed reformy jędrzejewiczowskiej z wczesnych lat 30. XX w.) na podstawie tezy *Mezozoik Płaskowyżu Rudického w Krasie Morawskim*, której promotorem był doc. RNDr. Zdenek Roth, DrSc. Już w następnym roku przedstawił rygorozum na stopień kandydata nauk geologiczno-mineralogicznych, czyli tak zwane minimum kandydackie (nie występujące w żadnym z obowiązujących kiedykolwiek w Polsce systemów stopni naukowych) pod tytułem *Bituminy w osadach (charakterystyka organiczno-geochemiczna rozpuszczalnej części materii organicznej)*, zdał egzaminy kandydackie (z języków obcych, polityczne i z 4 dziedzin geologicznych) oraz przygotowywał rozprawę kandydacką na temat *Sedymentologia dewonu tisznowskich brunid i jednostki brneńskiej sensu stricto w okolicach Tišnova*, którą jeszcze w roku 1980 przedstawił Radzie Wydziału Przyrodniczego Uniwersytetu Karola w Pradze (WP UK).

Jednakże wcześniej zaczęły się polityczne opresje, gdyż P. Bosák konsekwentnie odmawiał wstąpienia do partii komunistycznej. Po czterech latach aspirantury, z końcem roku akademickiego 1977/1978 został zatrudniony na stanowisku asystenta, podobnie jak inni aspiranci, lecz z tego stanowiska został usunięty we wrześniu 1978 r. z powodu *niewłaściwej postawy politycznej*. Znalazł jednak pracę jako asystent w Instytucie Geologii Czechosłowackiej Akademii Nauk, niestety z tych samych powodów politycznych został z niej wydalony z końcem roku 1978. Od stycznia 1979 do lutego 1980, oprócz jednego miesiąca, był bezrobotnym. Przez jeden miesiąc był zatrudniony jako

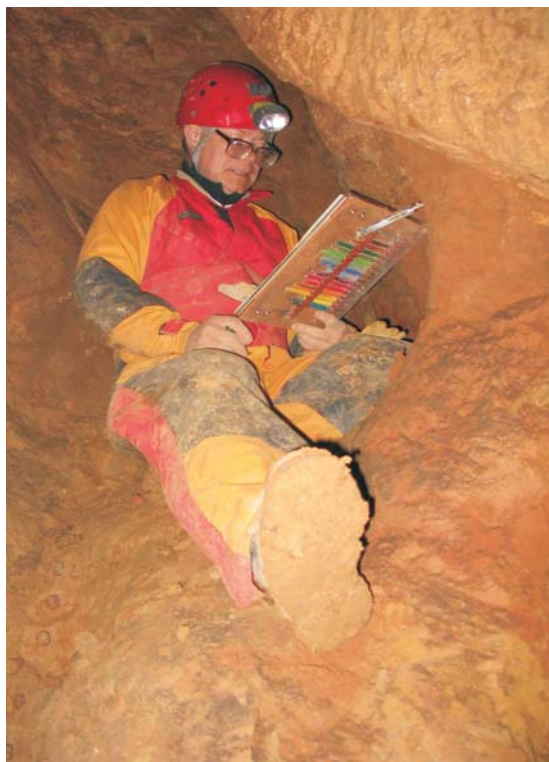
Ryc. 1. Profesor P. Bosák podczas wygłoszenia referatu na 7. Międzynarodowym Sympozjum na temat Niedźwiedzia Jaskiniowego (Opicina, Włochy, 2002). Fot. A. Mihevc

asystent w Bibliotece Narodowej w Pradze, jednakże gdy dotarły *odpowiednie informacje* i z tego „stanowiska” został usunięty. Dzięki kontaktom nawiązanym z polskimi kolegami w roku 1975 na I Szkole Speleologicznej Uniwersytetu Wrocławskiego, kiedy pierwszy raz przyjechał do Polski z doc. V. Panošem (por. *Prz. Geol.*, 51: 453–455), prawie cały okres bezrobocia spędził w Polsce, pracując naukowo i dorabiając honorariami autorskimi i tłumaczeniami z rosyjskiego i czeskiego na angielski oraz pracami redakcyjnymi (co zostało utrwalone w 2 i 3 tomie *Krasu i Speleologii*, które zawierają 3 samodzielne i jedną współautorską pracę P. Bosáka z polskimi geologami). W lutym 1980 P. Bosák został zatrudniony w dziale informacji naukowej Biblioteki WP UK, co pozwoliło mu, po służbie, ukończyć rozprawę kandydacką. Jednak wydziałowa organizacja partyjna nie zgodziła się na przeprowadzenie obrony (co było niezbędne w b. CSRS). W tej sytuacji RNDr. P. Bosák podjął pracę w przedsiębiorstwie *Geoindustria* w Pradze, gdzie pracował aż do przekształceń własnościowych w r. 1992. Jako pracownik *Geoindustrii* uzyskał zgodę zakładowej organizacji partyjnej na obronę pracy kandydackiej w r. 1982, którą przeprowadził w końcu owego roku (na WP UK). W tym czasie opracowywał wiercenia i dokumentacje złóż węgla kamiennego pod nadzorem północnoczeskiej górnej kredy i surowców cementowo-wapienniczych. Następnie jako petrograf został skierowany do zespołu wykonującego mapy geologiczne Libii, w której spędził kilka sezonów terenowych (zimą), opracowując litologię wydzieleń do 12 arkuszy mapy geologicznej w skali 1 : 250 000. Uczestniczył również w poszukiwaniach wody w Iranie.

Jednocześnie RNDr. P. Bosák, CSc. w wolnym czasie intensywnie pracował naukowo, uczestniczył w sympozjach, konferencjach i kongresach naukowych oraz publikował liczne prace i notatki, mnożąc swój dorobek naukowy,

co zostało docenione w skali międzynarodowej, kiedy na 9. Międzynarodowym Kongresie Speleologicznym w Barcelonie (1986) został wybrany na przewodniczącego Komisji Speleoehronologii i Krasu Kopalnego Międzynarodowej Unii Speleologicznej (*UIS Speleoehronology and Paleokarst Commission*). Z tej funkcji, sprawowanej przez dwie kadencje, do roku 1993, znakomicie się wywiązał, doprowadził do wydania w roku 1989 międzynarodowej monografii *Paleokarst, a systematic and regional review* (*Elsevier*, Amsterdam i *Academia*, Praha, str. 725). Do współpracy w tej monografii P. Bosák zaprosił licznych geologów polskich (autorami lub współautorami rozdziałów są S. Dżułyński, J. Głazek, M. Sass-Gustkiewicz i Z. Wilk, a współredaktorem J. Głazek — por. *Prz. Geol.*, 37: 523). Dzieło to znacznie zwiększyło Jego autorytet międzynarodowy i przyczyniło się do wybrania Go na sekretarza generalnego UIS w r. 1993. Funkcję tę pełnił do roku 2005, kiedy został wiceprezydentem tej unii.

W latach 1992–1996 RNDr. P. Bosák, CSc. pracował w różnych firmach geologicznych, wykonywał liczne opracowania i opinie, m.in. dla kolei państwowych i przemysłu cementowo-wapienniczego, wykazując wielkie zdolności organizacyjne, sprawność działania i wszechstronność w geologii. Jednocześnie stale pracował twórczo, pomnażając swój dorobek naukowy. Kiedy rozeszła się sława o jego zdolnościach organizacyjnych i wybitnej pozycji naukowej w świecie, został w roku 1996 nakłoniony do stanięcia do konkursu na dyrektora podupadającego Instytutu Geologii Czeskiej Akademii Nauk (IG CzAN). RNDr. P. Bosák, CSc. w tej nowej roli, mimo trudności finansowych, doprowadził do racjonalizacji zatrudnienia, modernizacji zaplecza aparaturowego i znaczącego wzrostu pozycji naukowej w skali międzynarodowej IG CzAN,

Ryc. 2. Profesor Bosák pobiera próbki osadów do badań paleomagnetycznych w Jaskini Postojnskiej (Słowenia, 2005). Fot. A. Mihevc

co zapewniło mu reelekcję w r. 2000 na następną czteroletnią kadencję, a następnie na wicedyrektora (ponieważ czeskie przepisy nie pozwalają na pełnienie funkcji dyrektora dłużej niż przez dwie kadencje).

Mimo licznych obowiązków administracyjnych i funkcji w kolejalnych organach nauki Republiki Czeskiej, jak i międzynarodowych, RNDr. P. Bosák, CSc. nadal znacząco powiększał swój dorobek naukowy, co pozwoliło mu habilitować się przed Radą Naukową ING PAN w r. 1998 na podstawie rozprawy *Paleokarst of the Bohemian Massif in the Czech Republic: an overview and synthesis*. (*Int. J. Speleol.*, 24: 3–40). Stopień ten nostryfikował w Czechach jako wielki doktorat (*DrSc.*) w r. 2000. Podobnie RN ING PAN wysunęła jego kandydaturę do tytułu profesora nauk o Ziemi, gdyż była rozważana jego kandydatura na dyrektora ING PAN. Tytuł profesora nauk o Ziemi otrzymał z rąk prezydenta RP w r. 2004. Wcześniej został powołany do Rady Naukowej Wydziału Przyrodniczego Uniwersytetu Masaryka w Brnie, a w r. 2005 został wybrany na członka korespondenta Słoweńskiej Akademii Nauk w Lublanie oraz do wielu rad redakcyjnych czasopism o zasięgu międzynarodowym (*Geologia Carpathica*, Słowacja; *Acta Carsologica*, Słowenia; *Theoretical and Applied Karstology*, Rumunia; *International Journal of Speleology*, Włochy). W dorobku prof. P. Bosáka poważna część powstała we współpracy z polskimi instytucjami i specjalistami podczas rozwiązywania problemów naukowych w obu naszych i w innych krajach (Słowacja, Słowenia). P. Bosák jest też członkiem rad redakcyjnych *Krasu i Speleologii* (wyd. UŚ) i *Geologosu* (wyd. UAM).

Dorobek naukowy prof. P. Bosáka jest imponujący, obejmuje ponad 400 pozycji, z czego wiele opublikowanych w różnych krajach europejskich, w tym 6 pozycji opublikowanych w Polsce, oraz w Brazylii i Korei Południowej. Dorobek ten jest znany i cytowany na świecie, o czym świadczą cytowania 36 Jego prac w *Science Citation Index* oraz w kilkunastu zagranicznych podręcznikach i monografiach. W tej notatce nie ma miejsca na szczegółowe omawianie tych prac. Jednak trzeba podkreślić, że prof. P. Bosák jest powszechnie ceniony jako współtwórca nowej dziedziny wiedzy, którą można zdefiniować jako *dziedzinę nauk geologicznych zajmującą się formami krasowymi zapisanymi w profilach stratygraficznych*, wnoszącą nowe dane do rozważań paleogeograficznych, szczególnie na obszarach platformowych, gdzie sekwencje morskich osadów o dobrej czytelności stratygraficznej reprezentują mniej niż 50% czasu geologicznego; jest to dziedzina o dużym znaczeniu dla poszukiwań i eksploatacji ropy i gazu ziemnego oraz wód słodkich, mineralnych i termalnych głębokiej cyrkulacji w skałach krasowiejących. Książka *Paleokarst, a regional and systematic review* (1989), której był głównym redaktorem, weszła już do kanonu literatury geologicznej na świecie. Warto dodać, że nakład tej książki został dawno temu wyczerpany, a obecnie prof. P. Bosák z dr. I.D. Sasovskym pracują nad wznowieniem jej i wydaniem na CD-ROM-ie przez *Karst Water Institute* Uniwersytetu w Akron (Ohio USA), w serii szeroko udostępniającej najważniejsze, wyczerpane już publikacje o krasie.

Prof. P. Bosák w ostatnich latach wyraźnie wzbogacił warsztat badań krasu kopalnego o metody paleomagnetyczne, którymi objął obszary Słowacji, Słowenii i Węgier, a ostatnio rozpoczął je na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej.

Szczególne znaczenie mają Jego badania na obszarze „klasycznego krasu” Słowenii (ryc. 2), gdyż wykazały, że ten kras od późnego miocenu przeszedł długi rozwój w zmieniających się warunkach paleogeograficznych i nie może dalej służyć jako wzorcowy przykład pojedynczego cyklu rozwojowego rzeźby krasowej (por. N. Zupan Hajna, A. Mihevc, P. Pruner & P. Bosák *Paleomagnetism and magnetostratigraphy of karst sediments in Slovenia*, wyd. Słoweńskiej Akademii Nauk, Ljubljana 2008, str. 268). Wyniki tych badań, na obszarze opisanym jako typowy przykład „cyklu krasowego” przez J. Cvijića (1893) i W.M. Davisa (1900), dowodzą, że rację miał Ludomir Sawicki (1908, 1909), kwestionując koncepcję takiego „cyklu” na podstawie obserwacji w Krasie Słowackim.

Dorobek dydaktyczny prof. P. Bosáka należy rozważać w dwu aspektach: autorstwa podręczników i skryptów oraz prowadzonych zajęć dydaktycznych. W pierwszej dziedzinie dorobek ten rozpoczyna współautorstwo skryptu z geologii Krymu, opracowanego, gdy był doktorantem i prowadził w ramach współpracy UK i MGU praktyki studentów czeskich na Krymie (Bosák i in., 1976). Następnie jako pracownik przedsiębiorstwa geologicznego i speleolog wspólnie z A. Jančaříkiem opracował skrypt *Krasowa turystyka* (1986) dla wyższych szkół wychowania fizycznego, a w końcu zredagował i napisał większość tekstu podręcznika speleologii (*Jeskiňárství v teorii a praxi*, 1988). W dziedzinie zajęć dydaktycznych P. Bosák w latach 1974–1978 prowadził ćwiczenia terenowe z kartowania geologicznego, geologii regionalnej i seminaria z geologii ogólnej, a obecnie, jako znany specjalista, prowadzi wykłady zleczone na UK z analizy basenów (od 1990) i z podstaw krasologii i paleokrasologii (od 1993).

Dorobek w dziedzinie kształcenia kadr naukowych (trzeba tu dodać, że według czeskiej ustawy, obowiązującej od 31 grudnia 2001 r., promowanie magistrów, doktorów i habilitantów zostało zastrzeżone dla pracowników wyższych uczelni, natomiast pracownicy instytutów badawczych, mający odpowiednie stopnie naukowe, mogą jedynie pełnić rolę konsultantów i recenzentów). Mimo to, dr hab. P. Bosák zdążył wypromować w roku 2001 jednego doktora, konsultował prace 4 doktorantów i 4 habilitantów. Należy też wspomnieć o dorobku dr. hab. P. Bosáka jako

recenzenta wielu prac doktorskich na uniwersytetach Masaryka w Brnie, Karola w Pradze, A. Mickiewicza w Poznaniu (2) i w Instytucie Nauk Geologicznych PAN (1).

Dorobek w dziedzinie organizacji nauki i w pracach ciał kolegialnych nauki prof. P. Bosáka jest wybitny, wystarczy wspomnieć jego działalność na stanowisku dyrektora IG CzAV i funkcję sekretarza generalnego UIS, a także jego wybór do Rady Wydziału Przyrodniczego Uniwersytetu Masaryka w Brnie oraz do Rady Naukowej Czeskiego Instytutu Geologicznego.

Podziwu godna jest pracowitość i wszechstronność prof. P. Bosáka, a także ogromna skuteczność w pokonywaniu napotykanymi trudnościami i konsekwencja w pracy naukowej, mimo blokowania ze względów politycznych przez kilkanaście lat kariery i kontaktów międzynarodowych. Muszę też podkreślić wielkie zasługi prof. P. Bosáka w dziedzinie polsko-czeskiej współpracy naukowej w zakresie geologii, a szczególnie badań krasu kopalnego. Obok kilkunastu wspólnych publikacji z J. Głazkiem, M. i R. Gradzińskimi, H. Hercman, D. Kicińską, T. Nowickim, G. Sujką, A. Szykiewiczem i Z. Wójcikiem, warto też wspomnieć, że prof. P. Bosák mówi po polsku i często gości w Pradze polskich kolegów.

Prof. P. Bosák jest obecnie drugim członkiem zagranicznym PAU spośród czeskich geologów. Pierwszym jest wybrany 19 czerwca 1999 r. słynny specjalista od późnokenozoicznych ślimaków — doc. Vojen Ložek, DrSc., a poprzednio tą godnością Akademia uhonorowała tylko dwóch czeskich geologów — profesorów UK Radima Kettnera (1891–1967) i Františka Slavika (1876–1957) w roku 1932. Niestety, obaj tę godność złożyli w roku 1938 na znak protestu przeciw zajęciu Zaolzia. Mam nadzieję, że obecnie w Unii Europejskiej współpraca geologów naszych krajów będzie się rozwijać już bez takich konfliktów, ku pożytkowi nauki i gospodarki, że zniknie tendencja do ustanawiania odrębnej nomenklatury jednostek stratygraficznych i tektonicznych po obu stronach granicy, co znakomicie ułatwi zarówno badania, jak i nauczanie geologii w naszych krajach. Wszak geologia jest wspólna i nieporównanie trwalsza od kolejnych układów politycznych.

Jerzy Głazek